

CONJUNCTURA INTERNAȚIONALĂ ȘI PRELIMINARIILE POLITICO-DIPLOMATICE ALE CEDĂRII BASARABIEI ȘI NORDULUI BUCOVINEI (Partea II)

V. Vasilos, dr. conf.

Universitatea Tehnică a Moldovei

10. TRANZACȚIA SOVIETO-GERMANĂ

Pretențiile sovietice și-au găsit afirmare peste câteva zile. La 23 iunie 1940, îndată după semnarea actului de capitularea a Franței și imobilizarea trupelor engleze de pe continent¹³⁴, guvernul sovietic, profitând de totala izolare internațională a României, a informat Germania nazistă despre intențiile sale de a-și satisface pretențiile teritoriale față de România, prin obținerea Basarabiei. În aceeași zi, ambasadorul german la Moscova Schulenburg a raportat Ministerului de externe al Reichului despre convorbirea avută cu V. Molotov: ”Molotov mi-a făcut astăzi următoarea declarație. Soluționarea chestiunii Basarabiei nu mai suferă nici o amânare. Guvernul sovietic caută, deocamdată, să soluționeze chestiunea pe cale pașnică, dar el intenționează să utilizeze forța în caz dacă guvernul român va respinge acordul pașnic. Revendicările sovietice se extind și asupra Bucovinei, în care locuiește populație ucraineană”¹³⁵.

Drept justificare, Molotov a declarat că, deși a trecut mult din ziua discursului său din 29 martie 1940, în Sovietul Suprem al U.R.S.S., în care specificase ”existența unei chestiuni litigioase nerezolvate, aceea a Basarabiei”, România nu a întreprins nimic pentru soluționarea ei¹³⁶. Fiind surprins, Schulenburg a spus că Germania nu contestă pretențiile U.R.S.S. față de Basarabia, însă guvernul sovietic nu trebuie să ia inițiativa pentru punerea lor în practică, deoarece dificultățile externe ale României – care aprovizionează Reichul ”cu o cantitate considerabilă de materie primă foarte importantă pentru industria militară și cea civilă” – vor leza în mod serios interesele germane. Diplomatul german a declarat că va raporta imediat Berlinului cele auzite și l-a rugat pe Molotov ”să nu întreprindă nici un fel de acțiuni hotărâte atâta timp cât guvernul german nu va elabora o poziție definită în raport cu intențiile guvernului sovietic”. Molotov, la rândul său, a replicat, subliniind în mod deosebit faptul că ”problema este extrem de urgentă” și că ”Guvernul sovietic așteaptă ca Germania să nu împiedice desfășurarea acțiunii sovietice, ci să o susțină. Guvernul sovietic, la rândul său, va face tot posibilul pentru a ocroti interesele germane în România”¹³⁷.

Includerea Bucovinei în revendicările teritoriale ale Uniunii Sovietice față de România a fost prima încălcare de către sovietici a protocolului adițional secret, care nu includea în zona de influență sovietică acest spațiu. Hitler, primind la 24 iunie nota din care a aflat că

revendicările sovietice cuprindeau acum și Bucovina, a strigat: ”Nu vreau să fiu luat drept un imbecil de către ruși”¹³⁸.

În aceeași zi, Ribbentrop se prezintă la Hitler cu textul protocolului adițional secret din 23 august 1939. La punctul 3 al acestui document se arată: ”În ceea ce privește Europa de Sud-Est, partea sovietică insistă asupra interesului ei în Basarabia. Partea germană a declarat că manifestă un dezinteres politic total față de teritoriile acestea”¹³⁹. Hitler i-a cerut explicații și Ribbentrop a dat lămuririle necesare, amintindu-i fuhrerului că la plecarea spre Moscova îl autorizase să declare ”dezinteresul Germaniei față de teritoriile Europei Sud-estice – inclusiv până la Constantinopol și Strâmtoare”¹⁴⁰. Prin urmare, în problema Bucovinei nu se făcuse nici un angajament.

La 24 iunie Secretariatul de Stat al Reichului a expediat de urgență o notă către ministerul de externe, în care erau cuprinse referiri la cele două telegrame sosite de la Moscova. Se menționa că rușii preferau o soluție pașnică și că până atunci nu ridicaseră niciodată problema Bucovinei. Secretariatul de Stat sublinia că trebuie aduse la cunoștința sovieticilor, în mod clar, următoarele dorințe ale Germaniei: 1. Nici o trecere mai departe, peste Prut sau Dunăre, din Basarabia; 2. Protejarea drepturilor și intereselor Reichului; 3. Protejarea populației germane (Volksdeutsche); 4. În cazul unui conflict armat, protejarea regiunii petrolifere, asupra căreia nu trebuia întreprins nici un atac aerian¹⁴¹.

În telegrama lui Ribbentrop către Schulenburg la Moscova, la 25 iunie, exprimându-se punctul de vedere al Berlinului asupra pretențiilor teritoriale față de România, se menționa: ”Germania rămâne fidelă acordurilor de la Moscova. De aceea ea nu manifestă nici un interes față de chestiunea Basarabiei...”

Pretențiile guvernului sovietic în ceea ce privește Bucovina constituie ceva nou. Bucovina a fost o provincie a Coroanei austriece...”¹⁴². Acceptând interesele sovietice în problema Basarabiei, Germania a expus și interesele Reichului în România¹⁴³.

După discuția avută cu Molotov, în seara zilei de 25 iunie, Schulemburg a telegrafiat a doua zi la Berlin, lui Ribbentrop, menționând că instrucțiunile primite au fost transmise lui Molotov. În cadrul întâlnirii comisarul sovietic ”și-a exprimat recunoștința pentru înțelegerea și hotărârea de a susține cerințele Uniunii Sovietice, manifestate de guvernul german”, subliniind din nou acel

fapt că *“chestiunea este extrem de urgentă și nu suferă nici un fel de amânare”*¹⁴⁴.

La atenționarea lui Schulenburg că *“renunțarea Sovietelor la Bucovina, care n-a aparținut niciodată nici chiar Rusiei țariste, va favoriza substanțial reglementarea pașnică” a problemei, Molotov a replicat: “Bucovina constituie ultima parte ce-i mai lipsește Ucrainei unite și că, din această cauză, guvernul sovietic acordă importanță deosebită soluționării acestei chestiuni concomitent cu cea a Basarabiei”*¹⁴⁵.

Poziția Berlinului în problema Bucovinei l-a determinat pe Stalin, preocupat să nu deterioreze relațiile sovieto-germane, dar nici să dea imaginea unei slăbiciuni și să cedeze totul, *“să-și limiteze pretențiile sale doar la partea de nord a Bucovinei, cu orașul Cernăuți”*¹⁴⁶.

În aceste pretenții guvernul de la Kremlin conta pe sprijinul german. La remarcă lui Schulenburg că în scopul evitării conflictului militar, atât de prejudiciabil intereselor germane și soluționarea pașnică a chestiunii cu o mai mare ușurință, guvernul sovietic să restituie României tezaurul Băncii Naționale române, transmis la Moscova pentru păstrare în timpul primului război mondial, Molotov a declarat că *“nici vorbă nu poate fi despre asta, deoarece România a exploatat destul de mult timp Basarabia”*¹⁴⁷.

Cu acest prilej, Molotov a prezentat interlocutorului său noua graniță cu România, care trebuia să treacă din cel mai de sud punct al Ucrainei Apusene sovietice, de lângă muntele Kniatiasa, spre est de-a lungul râului Suceava și mai apoi spre nord-est de Herța pe Prut cu scopul ca U.R.S.S. să obțină o legătură feroviară directă din Basarabia, prin Cernăuți, spre Lemberg (Lvov). Comisarul de externe sovietic i-a cerut lui Schulenburg ca guvernul Reichului să sfătuiască guvernul român de la București *“să se supună cerințelor sovietice, pentru că în caz contrar războiul este inevitabil”*¹⁴⁸. Deci, Uniunea Sovietică își acorda drept compensație ocuparea unei părți a teritoriului românesc, fără nici o justificare istorică.

Ulterior, într-un memorandum adresat lui Schulenburg, la 21 septembrie 1940, Molotov a revenit la cererea inițială insistând și asupra părții de sud a Bucovinei, pentru ca Uniunea Sovietică să-și întindă stăpânirea asupra întregii provincii¹⁴⁹, până dincolo de Suceava, Gura Humorului, Câmpulung și Vatra Dornei¹⁵⁰.

Paralel cu demersurile pe lângă guvernul german, Molotov a acționat și pentru obținerea acordului Italiei, în ceea ce privea intențiile sale la granița cu România. Poziția guvernului sovietic a fost prezentată ambasadorului italian la Moscova Augusto Rosso, de către Molotov. Conducerea U.R.S.S. recunoștea hegemonia Italiei în bazinul Mării Mediterane cu condiția că Italia va recunoaște hegemonia Uniunii Sovietice în Marea Neagră. Ambasadorul Italiei a apreciat declarația lui Molotov ca *“foarte rezonabilă”* și

a recomandat guvernului său *“să se acționeze cât mai repede”*¹⁵¹.

Așadar, este vădit că marile puteri s-au înțeles asupra fărâmițării României. Uniunea Sovietică avea *“undă verde”* de la Berlin și Roma și a trecut la punerea în aplicare a planului de anexare a teritoriilor românești vizate.

11. ULTIMATUMUL SOVIETIC ȘI IZOLAREA ROMÂNIEI

În seara zilei de 26 iunie 1940, orele 22.00, ministrul României la Moscova, Gheorghe Davidescu, a fost chemat la Kremlin de Veaceslav Molotov care i-a înmânat o notă ultimativă ce se referea la cedarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord. Nota remisă ministrului român conținea afirmații în flagrantă contradicție cu dreptul istoric, cu normele și principiile juridice internaționale, unanim acceptate. Printre altele, în notă se arăta că *“În anul 1918 România, folosindu-se de slăbiciunea militară a Rusiei, a desfăcut de la Uniunea Sovietică (Rusia) o parte din teritoriul ei, Basarabia, călcând prin aceasta unitatea seculară a Basarabiei, populată în principal cu ucraineni, cu Republica Sovietică Ucraineană...”*

*Guvernul sovietic consideră că problema retrocedării Basarabiei este legată în mod organic cu problema transmiterii către U.R.S.S. a acelei părți a Bucovinei a cărei populații este legată în marea sa majoritate cu Ucraina Sovietică prin comunitatea soartei istorice, cât și prin comunitatea de limbă și compoziție națională. Un astfel de act ar fi cu atât mai just cu cât transmiterea părții de nord a Bucovinei către U.R.S.S. ar putea reprezenta, de fapt, numai într-o măsură neînsemnată, un mijloc de despăgubire a acelei mari pierderi care a fost pricinuită U.R.S.S. și populației Basarabiei prin dominația de 22 de ani a României în Basarabia”*¹⁵².

În concluzie, guvernul U.R.S.S. propunea guvernului regal al României *“să înapoieze Uniunii Sovietice Basarabia”* și ca despăgubire, să i se *“transmită partea de nord a Bucovinei, cu frontierele potrivit cu harta alăturată”*. Răspunsul era așteptat în decursul zilei de 27 iunie. Guvernul sovietic și-a exprimat speranța că România va accepta aceste propuneri și astfel se va soluționa *“pe cale pașnică conflictul prelungit dintre U.R.S.S. și România”*¹⁵³. Comisarul de externe sovietic, Molotov, a precizat verbal că dacă răspunsul afirmativ nu va veni la timp, *“atacul va fi lansat în seara următoare”*¹⁵⁴.

În cadrul luării de cunoștință cu nota ultimativă, Ministrul român la Moscova, Gh. Davidescu a arătat lipsa de temei a afirmațiilor cuprinse în nota sovietică și a explicat că politica României față de U.R.S.S. a fost o politică de bună vecinătate. Încercările disperate ale diplomatului român de a arăta drepturile istorice, etnice și politice ale României asupra Basarabiei și a faptului că

Bucovina n-a fost niciodată sub stăpânirea rusească au suferit eșec. Molotov n-a luat în considerație nici argumentele statistice cu datele exacte privind populația Basarabiei și a Bucovinei, nici tratatele internaționale care confirmau dreptul statului Român asupra acestor teritorii. La toate aceste explicații șeful guvernului sovietic a replicat că atât Basarabia cât și Bucovina de nord aveau o populație majoritar ucraineană, că Bucovina de Nord, legată cu Basarabia, reprezenta o *“despăgubire pentru dominația română în Basarabia timp de 22 ani”* și că populația locuitoare a acestor ținuturi va fi entuziasmată de unirea acestor teritorii cu U.R.S.S.¹⁵⁵

Deci, ca argument de cedare de către România a Basarabiei a servit un monstruos neadevăr despre majoritatea ucrainenilor în numărul populației. Acest fals este combătut de datele obținute în rezultatul recensământului general din 1930, efectuat de Institutul Central de Statistică al României. Ele demonstrează că ucrainenii ocupau procentual al treilea loc în numărul populației Basarabiei – 10,96%¹⁵⁶

Mai mult ca atât, recensământul efectuat de țarismul rus în 1897 indica că românii constituiau o majoritate relativă de 47,6% din masa de locuitori ai Basarabiei (920.919 din acei 1.935.412), iar conform statisticii sovietice din 1940, preluată și confirmată din recensământul efectuat de administrația română în 1930, precum și a recensământului realizat în august 1941 de către Institutul de Statistică al României, Basarabia era populată, în principal, de români și nicidecum de ucraineni.

În această privință se remarcă și istoricul sovietic A.Grecul care, în baza izvoarelor sovietice, scria că în anul 1940 Basarabia era locuită de 56,23% moldoveni (români) și numai 11% ucraineni¹⁵⁷

În ce privește fundamentarea pretențiilor asupra părții de nord a Bucovinei, care n-a fost vreodată în componența Rusiei, guvernul sovietic pur și simplu nu le avea. Conducerea de la Moscova a hotărât să profite de superioritatea sa militară și conjunctura internațională favorabilă pentru smulgerea pământurilor străvechi ale vecinului său din sud-vest.

E de menționat că la nota sovietică era anexată o hartă la scara de 1:1.800.000, pe care Molotov, cu un creion gros de culoare roșie, a fixat traseul noii frontiere. Grosimea vârfului creionului acoperea pe hartă o porțiune corespunzătoare unui teritoriu lat de aproximativ 7 mile din traseul noii frontiere. Prin această linie trasă grosolan a fost tăiat un teritoriu care nu fusese menționat în însuși ultimatum¹⁵⁸

Astfel suplimentar României i-a fost smulsă comuna Herța și regiunea învecinată. *“Câteva zile mai târziu-menționa Al.Cretzianu - aceasta a fost cauza unor serioase incidente și a pricinuit pierderea multor vieți omenești”*¹⁵⁹. Despre hotarele cerute în Bucovina și fixate pe hartă, Gh.Davidescu a raportat următoarea: ”de la punctul extrem sud-vest, fost polon spre Șipotele, în lungul râului Suceava, până la cotul râului spre sud, apoi la nord de Frătăuții-Noi, în

direcția nord-vest, până la frontiera spre Basarabia, în regiunea comunei Herța”¹⁶⁰. Acest ținut, la momentul ocupării de către sovietici, era constituit din târgul Herța și 9 comune rurale (Buda Mare, Godinești, Horbota, Hreățca, Lunca, Molnița, Mogoșești, Târnăuca și Tureatca), cuprinzând un număr de 26 sate cu o suprafață totală de 400 km². Populația era formată aproape în totalitate din români¹⁶¹

Încercările Președintelui guvernului român, Gh.Tătărescu, de a întoarce acest ținut, care nu fusese menționat în ultimatum, nu s-au soldat cu succes. Regele Carol al II-lea, la 28 iunie 1940, nota în jurnalul său: *”după cum m-am așteptat, U.R.S.S. nici nu vrea să stea de vorbă pe chestiunea Herței”*¹⁶²

Înmânând lui Gh. Davidescu nota ultimativă, Molotov a menționat, totodată, că termenul de 24 ore, pentru primirea răspunsului dat de guvernul român, nu putea fi prelungit sub nici o formă.

În continuare au demarat un șir de întrevederi și discuții în problema reacției la ultimatum. În dimineața zilei de 27 iunie, la ora 9, regele Carol al II-lea a avut întrevedere cu Gheorghe Tătărescu, președintele Consiliului de Miniștri, și cu Ion Gigurtu, ministrul de externe (a asistat și E.Urdăreanu) la care s-au discutat cerințele guvernului sovietic. Concomitent au fost sondate pozițiile marilor puteri față de pretențiile conducerii de la Moscova. La ora 10 au fost invitați la Palat miniștrii Germaniei și Italiei la București. Primul a venit Fabricius, care destul de rece a ascultat comunicarea. Carol al II-lea i-a declarat că România este decisă să respingă ultimatumul sovietic cu caracter militar și e gata să se bată pentru Basarabia și Bucovina. În acest scop se va decreta mobilizarea generală, iar de la guvernul german se cerea intervenția în fața Moscovei și în caz de nevoie ruga să-i acorde sprijinul militar. Totodată, regele a rugat Germania *“să țină cel puțin în frâu Ungaria și Bulgaria”*¹⁶³

Ministrul Germaniei la București a comunicat guvernului român o notă verbală, primită din Berlin chiar în timpul discuției, din partea ministrului de externe al Reichului, I.Ribbentrop, prin care Germania sfătua România ca, *“în numele interesului menținerii păcii în această parte a lumii, pentru a evita războiul dintre România și Uniunea Sovietică”*, să accepte ultimatumul sovietic¹⁶⁴ și *“să primească condițiunile rusești fără nici o rezervă”*¹⁶⁵. Berlinul accentua că primirea ultimatumului dat de guvernul U.R.S.S. este *“singurul lucru ce rămâne de făcut”*¹⁶⁶

Pornind de la situația dată, Guvernul român a cerut Germaniei *“să încerce să-i determine pe sovietici să lase Cernăuțul României”*, arătând că o mare parte a populației sale era formată din germani. În răspunsul Ministerului de Externe german se spunea următoarele: *”Problema Cernăuțului nu trebuie menționată în nici un caz în conversația telefonică cu Fabricius”*¹⁶⁷

Așadar, Germania și-a dat acordul la anexarea Basarabiei și Bucovinei de Nord de către U.R.S.S.,

deoarece era interesată doar ca livrările de petrol din România să nu fie perturbate iar securitatea zonei petroliere să fie asigurată.

Aceeași poziție a adoptat și diplomația Italiei fasciste, condusă de contele Galeazzo Ciano. Ministrul român în Italia, Raoul V. Bossy, a încercat să obțină audiența, solicitată de guvernul român, la Mussolini și la Ciano, dar fără rezultat. Ministrul român a fost primit de directorul de cabinet Anfusio. Acesta i-a declarat că guvernul italian cunoaște situația prin ministrul Italiei la București și că *“ministrul Italiei va comunica regelui și guvernului român că Roma consideră de un interes european esențial, nu numai pentru România, dar și pentru celelalte țări, ca România să evite un conflict cu Uniunea Sovietică”*¹⁶⁸.

De fapt reieșea că cele două țări ale Axei au impus guvernul român să dea curs ultimatumului sovietic, explicând că pentru ele *“nu dreptatea, ci politica realistă este hotărâtoare”*¹⁶⁹ și că pentru interesele lor, este indiferent ca Basarabia să aparțină României sau Rusiei.

La fel de deprimante s-au dovedit a fi și răspunsurile date de Iugoslavia, Turcia și Grecia, în calitate de membre ale Înțelegerii Balcanice, încheiate în Atena la 9 februarie 1934, care prevedea sprijinul în caz de agresiune asupra uneia din aceste țări¹⁷⁰. Ministerul de Externe român a informat oficial guvernele acestor țări printr-o telegramă în care se spunea că este gata să reziste agresiunii sovietice și dorește să afle *“care este sentimentul acestora”* și dacă se poate conta pe sprijinul militar al lor în cazul unui eventual atac din partea Bulgariei și Ungariei, care s-ar putea declanșa concomitent cu acel al U.R.S.S.¹⁷¹

Răspunsurile acestor state au sosit la București fără întârziere. Turcia a menționat că această problemă va fi discutată în viitorul apropiat la ședința consiliului de miniștri, îndată ce va avea loc reuniunea lor, după întoarcerea unora din provincie¹⁷². Grecia a informat că răspunsul va fi dat numai după o consultație cu partenerii din Alianța Balcanică, totodată, și-a exprimat speranța că România va evita compromiterea păcii în Balcani¹⁷³.

Iugoslavia a declarat că este hotărâtă de a interveni asupra Ungariei și Bulgariei pentru a deturna un atac al acestora împotriva României. În ce privește conflictul româno-sovietic, Iugoslavia spera că el nu va aduce la compromiterea păcii în Balcani și în bazinul Dunării, pentru menținerea căreia Iugoslavia a depus împreună cu celelalte state balcanice, atâtea eforturi¹⁷⁴.

Al. Cretzeanu, secretar de stat în Ministerul Afacerilor Externe, după o întâlnire, în dimineața zilei de 27 iunie 1940, cu ambasadorii Turciei, Greciei și Iugoslaviei la București nota că ei doreau *“să prevină cu orice preț ostilități în care să fie antrenate și propriile lor țări”*, din care cauză sfătuiau ca România *“să cedeze în fața cererilor sovietice”*¹⁷⁵.

Astfel, toate eforturile României, de a primi un sprijin în înfruntarea agresiunii sovietice și în menținerea integrității teritoriale a țării, s-au soldat cu un singur

răspuns: *“să cedeze, deoarece un popor de 20 de milioane nu poate lupta singur cu unul de 200 milioane”*¹⁷⁶.

Mai mult ca atât, ambasadorul Marii Britanii la Moscova, Sir Strafford Cripps, a încurajat guvernul sovietic în acțiunea sa, arătând că hegemonia în Balcani aparține Rusiei¹⁷⁷. Această încurajare a fost exprimată în condițiile în care țara sa, Anglia, în aprilie 1939, a garantat frontierele României¹⁷⁸. În așa mod statul român tratat a fost izolat pe plan internațional.

Concomitent cu ultimatumul rusesc și acțiunile multor țări care au vestit faptul izolării, România s-a pomenit amenințată și din altă parte. În ziua de 27 iunie 1940, la București au parvenit informații că Ungaria dispusese dislocarea la frontiera cu România a unor importante forțe militare¹⁷⁹.

Și Bulgaria, la rândul său, a întreprins un șir de acțiuni de rezolvare a propriilor interese în bazinul Dunării. Trimișii bulgari la Moscova (P. Stamenov) și Berlin (P. Draganov), imediat după 26 iunie 1940, au primit instrucțiuni din partea guvernului bulgar *“să întreprindă investigații în legătură cu dezvoltarea crizei basarabene”* și perspectiva câștigării revendicărilor Sofiei asupra Dobrogei¹⁸⁰. Ulterior, guvernul de la Sofia avea să aprecieze că *“în vara anului 1940, Uniunea Sovietică a jucat un rol decisiv în timpul reglementării Dobrogei”*¹⁸¹.

În aceste circumstanțe deosebit de complicate, regele Carol al II-lea a hotărât convocarea Consiliului de Coroană pentru a hotărî poziția pe care o va adopta statul român cu privire la cererile Moscovei.

12. ÎN ȘEDINȚELE CONSILIULUI DE COROANĂ

Consiliul de Coroană s-a întrunit la ora 12 sub președinția regelui Carol al II-lea. În discuție s-au luat două alternative: rezistența sau acceptarea ultimatumului. În expunerea lui Gh. Tătărescu a fost arătat conținutul notei ultimative sovietice și răspunsul dat de Germania și Italia în rezultatul demersurilor diplomatice întreprinse.

În legătură cu acest eveniment regele a relatat că *“La ora indicată a avut loc Consiliul de Coroană, care a început printr-o expunere a faptelor făcute de Tătărescu și Gigurtu, după care Țenescu a expus situația militară”*¹⁸². Discuțiile au fost aprinse și contradictorii. Generalul Florea Țenescu, Șeful Marelui Stat Major, prezentând situația militară a subliniat că *“dacă suntem obligați să luptăm pe 3 fronturi înseamnă a merge la dezastru sigur, că chiar așa ne va fi greu, fără nici un ajutor de nicăieri, de a rezista. Este important de a ne păstra armata intactă pentru zile poate și mai negre”*¹⁸³.

De la începutul lucrărilor Consiliului de Coroană, s-au conturat două curente: primul, condus de Nicolae Iorga, s-a pronunțat pentru rezistență, pentru apărarea onoarei și a demnității naționale. N. Iorga era indignat de

poziția Marelui Stat Major. Ștefan Ciobanu, fost deputat în Sfatul Țării, a menționat că *“părăsirea Basarabiei de armatele române ar fi cea mai mare crimă națională, căci ea ar însemna să aruncăm populația din Basarabia în brațele unui neam străin și al unui regim pe care nimeni în Basarabia nu-l dorește. Răspunsul ce trebuie dat Sovietelor e rezistență până la sfârșit”*¹⁸⁴. Aceeași poziție au manifestat-o Victor Iamandi, care a spus că nu putem abandona trei milioane de români, precum și Victor Antonescu, care a afirmat că măcar un gest de rezistență se impune¹⁸⁵. Celălalt, curent în frunte cu C.Argetoianu, s-a declarat împotriva rezistenței deoarece ea ar aduce la zdrobirea României, menționând că România se află în spațiul vital al Germaniei și că interesul acesteia este să existe un stat românesc puternic la Dunăre¹⁸⁶.

Trecându-se la vot, 11 participanți au fost împotriva primirii ultimatumului, propunându-se pentru rezistență: G.G. Mironescu, N.Iorga, M.C.Angelescu, Victor Iamandi, Victor Antonescu, Ștefan Ciobanu, Silviu Dragomir, Traian Pop, Dr.N.Hortolomei, Petre Andrei, Ernest Urdăreanu.

Pentru acceptarea ultimatumului au votat 10 participanți: C.Argetoianu, Ernest Balif, Ioan Cristu, Mircea Cancicov, general Ion Ilcuș, Aurelian Benteoiu, M.Ghelmegeanu, Mitiță Constantinescu, Ion Macovei, generalul Florea Țenescu.

Pentru inițierea de negocieri s-au pronunțat 5 participanți: Ion Gigurtu, Victor Slăvescu, Constantin C.Giurescu, Radu Portocală, Mihail Ralea.

Președintele Consiliului de Miniștri, Gheorghe Tătărescu, nu s-a pronunțat pentru nici una din cele trei variante, dar pleda în favoarea discuțiilor.

La propunerea generalului E.Urdăreanu de a mobiliza imediat armata, s-au aliat toți, afară de unul singur – generalul adj. Ernest Balif¹⁸⁷.

După lungi dezbateri s-a ajuns astfel la concluzia că, neputându-se opune rezistență armată bazată pe singurele mijloace ale României, fără nici un ajutor din afară, ultimatumul sovietic nu putea fi respins.

Imediat după terminarea ședinței Consiliului de Coroană, regele Carol al II-lea a semnat decretul de mobilizare a întregii armate române – de uscat, aer și marină – cu începere de la ora 24, în noaptea de 28-29 iunie 1940¹⁸⁸.

Totodată, regele a efectuat și o remaniere guvernamentală, în urma căreia Ion Gigurtu a fost înlocuit cu C.Argetoianu în fruntea Ministerului de Externe¹⁸⁹.

În după-amiaza zilei de 27 iunie 1940 au fost continuate eforturile de găsire a sprijinului internațional pentru negocierile cu Uniunea Sovietică. Au fost făcute noi demersuri diplomatice. În țară a fost invitat Killinger, expert în problemele partidului nazist. El a avut convorbiri cu generalul Moruzov (șeful Serviciului Secret de Informații), cu ministrul Urdăreanu¹⁹⁰ și a fost primit după masă de rege. Carol a cerut ajutorul

Germaniei arătând că ultimatumul rusesc echivala cu o răpire iar el, fiind și ofițer, și un Hohenzollern, va lupta cu toate că lupta va fi deosebit de grea. Totodată el a solicitat să fie aprovizionat cu armament nemțesc și muniții, promițând în schimb petrol la un preț bun. În timpul întrevederii conducătorul statului și-a mai exprimat doleanța ca Germania să țină în frâu Bulgaria și Ungaria, împiedicându-le să atace România¹⁹¹. În răspunsul său, Killinger a menționat: *“Colosul rus vă va strivi. În consecință veți pierde nu numai Basarabia și Bucovina, ci în mod sigur ceva mai mult. În acest proces probabil că petrolul va fi distrus. În acest fel, o sursă de bogăție a României va fi pierdută. Noi, de asemenea, am avea de suferit, dacă regiunea economică a României ar fi paralizată. În consecință eu vă sfătuiesc să adoptați bunul simț politic”*¹⁹².

În cele din urmă, toate demersurile întreprinse cu disperare de românii rămași singuri în fața pericolului de dezintegrare a statului național, de găsire a sprijinului internațional, nu s-au soldat cu rezultate practice.

Între timp, la Moscova, lucrurile au evoluat rapid și în defavoarea României. Cu toate că Schulenburg intervenise în vederea prelungirii termenului fixat de Moscova prin ultimatum, Kremlinul a rămas pe vechile poziții. La 27 iunie, orele 16, V.Molotov i-a comunicat lui Gh.Davidescu, că U.R.S.S. nu este dispusă să prelungească termenul și că *“în lipsa unui răspuns pozitiv, trupele sovietice își vor începe operațiunile la miezul nopții”*¹⁹³. Astfel Uniunea Sovietică presa în continuare asupra României, amenințând-o cu invazie armată.

În seara zilei de 27 iunie, la ora 21, regele a convocat a doua ședință a Consiliului de Coroană, care urma să hotărască poziția față de ultimatumul sovietic. Gh.Tătărescu a informat că în urma demersurilor făcute se poate face concluzia că România nu se poate baza pe nici un sprijin din afară, iar amenințările la hotarele de vest și de sud sunt evidente. Generalul Florea Țenescu a declarat că armata română nu poate rezista într-un război de durată. Această idee a fost susținută și de alți vorbitori¹⁹⁴. Și de data aceasta cel mai vehement în apărarea poziției sale și împotriva cedării a fost N.Iorga, care a declarat că dacă nu suntem în stare să apărăm statul român, atunci să lăsăm guvernului răspunderea, fără a mai apela la serviciile Germaniei care nu pot fi favorabile¹⁹⁵. Ștefan Ciobanu a menționat că *“cedarea Basarabiei ar deștepta și poftele ungarilor și ale bulgarilor. Decât să se rășhuiască țara, bucată cu bucată, mai bine să murim cu toții pentru un ideal al părinților noștri”*¹⁹⁶.

În rezultatul votării, Consiliul de Coroană a decis acceptarea ultimatumului. Din cei 26 de membri, doar 6 (Nicolae Iorga, Victor Iamandi, Silviu Dragomir, Traian Pop, Ștefan Ciobanu, Ernest Urdăreanu)¹⁹⁷ au votat pentru rezistență și respingerea ultimatumului.

În baza hotărârii Consiliului de Coroană, guvernul român a dat răspuns la ultimatumul sovietic, în o așa

manieră, încât acesta să nu fie conceput ca o respingere. În nota remisă guvernului de la Moscova se menționa că reieșind din dorința “de a vedea rezolvate prin mijloace pacifice toate chestiunile care ar putea să producă o neînțelegere între U.R.S.S. și România, guvernul regal declară că este gata să procedeze imediat și în spiritul cel mai larg la discuția amicală și de comun acord a tuturor propunerilor emanând de la guvernul sovietic. În consecință, guvernul român cere guvernului sovietic să binevoiască a indica locul și data ce dorește să fixeze în acest scop”¹⁹⁸. Prin aceeași telegramă Gh.Davidescu a primit indicații să insiste asupra dorinței României “de a evita un conflict armat și de a răspunde în mod cât mai înțelegător inițiativei sovietice”¹⁹⁹.

13. SOMAREA ROMÂNIEI

În seara aceleiași zile, 27 iunie 1940, la orele 20.50, ministrul român la Moscova, Gh.Davidescu a remis lui V. Molotov nota de răspuns a guvernului român²⁰⁰. Totodată, ministrul de externe, Ion Gigurtu, a avut o întrevedere cu ambasadorul sovietic la București A. Lavrentiev la care i-a predat răspunsul României comunicându-i “că s-a decis mobilizarea generală pentru ora 6, aceasta nu ca un act de ostilitate, ci mai mult din motive de ordine sau politică internă”. Lavrentiev și-a expus părerea personală, considerând “că mobilizarea nu ar face impresiune bună, chiar rea”, deoarece “aceasta ar înăspri relațiile și e convins că România, dacă ar fi război, ar pierde mai mult decât pierde azi”²⁰¹. Peste câteva ore mobilizarea generală a fost amânată²⁰².

Ulterior evenimentele au luat următoarea desfășurare. În cursul nopții de 27/28 iunie; la ora 1.30, Gh.Davidescu a fost convocat pentru a i se transmite răspunsul guvernului sovietic, ce prezenta o a doua notă ultimativă a U.R.S.S., scrisă într-un stil imperial, fără posibile discuții, precizări și concretizări. În ea se spunea: ”Guvernul U.R.S.S. consideră răspunsul guvernului regal al României din 27 iunie ca imprecis, deoarece în răspuns nu se spune direct că el primește propunerea guvernului sovietic de a-i restitui neîntârziat Basarabia și partea de nord a Bucovinei”. Mai departe această notă cuprindea noile cerințe sovietice²⁰³.

Verbal, Molotov a declarat lui Davidescu că guvernul sovietic va aștepta până la amiază acceptarea de către România a notei ultimative și nu va consimți la o nouă amânare. După această oră, guvernul sovietic va acționa²⁰⁴. Cu alte cuvinte, guvernul român avea la dispoziție pentru răspuns doar 11 ore și jumătate.

Așadar, România a fost pusă în situație: cedare ori război. Sub presiunea militară a trupelor sovietice și pericolul dezlănțuirii unui război sovieto-român, care ar fi dus la mari distrugerii și nimicirea armatei române, în dimineața zilei de 28 iunie 1940, Constantin Argetoianu – noul Ministru de Externe al României – a expediat

următoarea telegramă ministrului român la Moscova: “Guvernul român, pentru a evita gravele urmări pe care le-ar avea recurgerea la forță și deschiderea ostilităților în această parte a Europei, se vede silit să primească condițiile de evacuare specificate în răspunsul sovietic.

Guvernul român ar dori, totuși, ca termenele de la punctul unu și doi să fie prelungite, deoarece evacuarea teritoriilor ar fi foarte greu de adus la îndeplinire în patru zile din pricina ploilor și inundațiilor care au stricat căile de comunicație.

Comisiunea mixtă instituită la punctul 5 ar putea discuta și rezolva această chestiune. Numele reprezentanților români în această comisie vor fi comunicate în cursul zilei”²⁰⁵.

Textul răspunsului predat de Gh.Davidescu autorităților sovietice fără echivoc demonstrează că România a acceptat doar cererea de a se retrage din teritoriile respective (Basarabia și nordul Bucovinei) fără a recunoaște însă vre-o justificare legală pentru acțiunea sovietică.

Totodată, C. Argetoianu l-a rugat pe Gh. Davidescu să intervină “pe toate căile posibile pentru ca termenul de patru zile, fixat pentru evacuarea Basarabiei și Bucovinei, să fie prelungit până la opt zile”²⁰⁶.

Propunerea a fost însă neglijată de Moscova. Mai mult ca atât, Molotov a avertizat că la acea zi, 28 iunie 1940, orele 14.00 “trupele sovietice vor începe înaintarea lor pentru a ocupa trei orașe menționate în notă: Cernăuți, Chișinău și Cetatea Albă”²⁰⁷.

Acceptând retragerea armatei și autorităților române din teritoriile indicate în notele ultimative ale guvernului sovietic, Ministrul afacerilor externe al României, C.Argetoianu, a expediat, la 28 iunie 1940, telegrame către toate delegațiile și ambasadatele, afară de Moscova, prin care informa: “După primirea răspunsului nostru la nota ultimativă în ajun, domnul Molotov ne-a adresat o nouă notă cu caracter de ultimatum, cerând să evacuăm în curs de patru zile Basarabia și partea de nord a Bucovinei.

Luând în considerație comunicațiile primite atât din partea guvernului german și a guvernului italian, cât și din partea guvernelor Înțelegerii Balcanice, am adresat guvernului sovietic un răspuns, prin care îi arătăm că guvernul României, pentru a evita gravele urmări pe care le-ar avea recurgerea la forță și deschiderea ostilităților în această parte a Europei, se vede silit să primească condițiile de evacuare specificate în răspunsul sovietic”²⁰⁸.

Sovieticii erau decise să exploateze la maximum situația grea în care se găsea România și orice refuz din partea guvernului român ar fi declanșat ofensiva trupelor sovietice cu consecințe ce nu puteau fi prevăzute. Ultimatumul, evident, era un rezultat al răsturnării raporturilor de forțe pe plan internațional, iar actul de cedare – un mod dezastruos de conducere a politicii externe. Efectul asupra populației românești a fost imens. Astfel, pentru români începea prima dramă a anului 1940.

Autoritățile centrale și locale, prin mijloacele ce la aveau la îndemână, au căutat să stăpânească situația pentru a nu se instaura panica și haosul în țară, ceea ce ar fi generat grave complicații.

Potrivit comunicatului difuzat prin mijloacele de informare în masă în ziua de 2 iulie 1940, guvernul Tătărescu a hotărât proclamarea a trei zile de doliu național, iar în ziua de 3 iulie, ziua când trupele române trebuiau să depășească noua frontieră pe râul Prut, la ora 13.00 să se păstreze un minut de reculegere pentru teritoriile răpite și pentru românii căzuți sub ocupația sovietică²⁰⁹.

Ziarul *“Curentul”* scria despre atmosfera și tragismul acelor zile: *“Cernit Bucureștiul și țara toată și-a luat rămas bun vremelnice de la cele două provincii răpite...Zile de doliu pentru întregul neam românesc și pentru sufletele noastre ale tuturor. Instituțiile politice și particulare au abordat culorile naționale cernite. Vehiculele de tot felul își flutură cu disperare parca doliul în bătaia vântului. Magazinele și localurile publice sânt pustii. Apasă ceva greu, nespun de greu pe sufletul națiunii, s-a rupt ceva din el, s-a rupt ceva din sufletul fiecăruia dintre noi. Deși va fi vremelnice această despărțire ne doare în suflet”*²¹⁰.

14. „PRO” ȘI „CONTRA”

Parlamentul, după ce-a luat act de hotărârea guvernului de a ceda la ultimatumul sovietic, în cadrul unei ședințe comune a Comisiilor pentru afaceri străine ale Senatului și Adunării Deputaților, desfășurată în după-amiaza zilei de 2 iulie 1940 sub președinția lui C. Rădulescu-Motru²¹¹, a hotărât să marcheze ziua de doliu național prin adunări speciale în care s-au păstrat doar un moment de reculegere fără să mai dezbată alte probleme.

La această ședință actul de evacuare a Basarabiei și a nordului Bucovinei a provocat discuții contradictorii. Reprezentanții guvernului au căutat să justifice hotărârea adoptată. C.Argetoianu, noul ministru al Afacerilor Străine, a argumentat cedarea printr-un șir de considerente: *“am fost sfătuiți de aliații și prietenii noștri să ne supunem ultimatumului sovietic, pentru a nu aprinde un război în această parte a Europei”*; s-a ținut cont de faptul că *“o rezistență prelungită bazată pe singurele noastre mijloace, în lipsa oricărui ajutor din afară, nefiind cu puțință, ultimatumul sovietic nu putea fi respins”*; în situația creată *“eram chemați să luptăm spre răsărit cu forțe covârșitoare față de ale noastre, fără să avem în spate siguranță de liniște absolută pe celelalte granițe. În lupta pe care am fi întreprins-o nu puteam conta pe nici un ajutor”*; un război *“ar fi însemnat mistuirea întregii noastre armate, fără ca statul român să mai păstreze vre-o apărare împotriva altor eventuale atacuri”*²¹². La rândul său, Gh. Tătărescu a explicat că *“România avea de ales între rezistență și acceptare. Rezistența însemna războiul - războiul unui imperiu numărând 180 milioane de oameni împotriva*

unei țări de 20 milioane de locuitori, silită de o gravă situație internațională să vegheze și pe alte fronturi”. La sfârșitul discursului său, în cadrul ședinței menționate, Președintele Consiliului de Miniștri făcea concluzia: *“Am hotărât evacuarea Basarabiei și a Bucovinei de Sus, pentru a putea salva azi ființa statului român și pentru a nu pune în primejdie viitorul românismului. Declar aici că am luat această hotărâre sub presiunea forței, într-unul din cele mai grele momente ale istoriei noastre și lăsând viitorului sarcina să judece actul nostru”*²¹³.

Aceeași explicație a lui Gh. Tătărescu se conține și în broșura *“Evacuarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord”*, publicată în iulie 1940. În ea s-a mai menționat, că în urma ultimatumului sovietic, *“rezistența era soluția cea mai ușoară, era soluția instinctului, soluția bărbăției”*. Dar rezistența, însemna, totodată, un război inegal, un război în care armata română *“avea de apărut și alte fronturi amenințate”* de vecinii săi din vest și din sud, *“și în împrejurări în care orice ajutor devenise iluzoriu și asigurarea oricărei linii de retragere, imposibilă”*. În astfel de împrejurări guvernul a abandonat hotărârea rezistenței, încercând să negocieze, însă fără succes. De aceea, sublinia Gh. Tătărescu, *“am hotărât acceptarea sub presiunea forței și violenței împotriva dreptului și a dreptății”*²¹⁴. O poziție similară aveau și reprezentanții armatei, care considerau că România nu poate rezista pe trei fronturi și că rezistența ar duce la pierderea forței armate române²¹⁵.

Totodată, au fost prezente și opinii diametral opuse. În aceeași ședință din 2 iulie a comisiilor Parlamentului, profesorul Ștefan Ciobanu, din numele parlamentarilor și a fruntașilor vieții publice și culturale din Basarabia a protestat energic împotriva actului de forță, menționând că ei *“cu sufletul zdrobit de durere își ridică strigătul lor de protest în fața Parlamentului român și în fața întregii lumi civilizate în contra actului de răpire nouă a Basarabiei de către Uniunea sovietică rusească (...). Prin mijloace necunoscute în istorie, folosindu-se de forța ei numerică și de situația tulbură din Europa, încercând să falsifice datele istorice și statistice, Rusia sovietică invadează din nou această provincie. Și populația acestei provincii..., este lăsată pradă unei situații pe care nu o dorește”*²¹⁶.

Din inițiativa marelui savant și patriot N. Iorga, un grup de oameni politici cu merite deosebite în făurirea României Mari – Iuliu Maniu, doctor N. Lupu, Al. Lapedatu, Pan. Halipa, G. Pop, I.Mihalache, C.I.Brătianu și alții²¹⁷ au adresat Parlamentului român un Memoriu-protest. În acest memoriu, după ce se face o amplă prezentare a trecutului istoric al acestor provincii românești se demonstrează cu argumente istorice, demografice și etnice, netemeinicia și ilegalitatea raptului părții de nord și de răsărit a Moldovei *“ce-și trage numele de la dinastia Basarabilor”*²¹⁸.

Pornind de la asemenea argumente, protestatarii arătau fără nici un dubiu că *“Ultimatumul, ce a fost urmat de o luare în stăpânire imediată a provinciilor românești, nu poate găsi un temei istoric și legal, și*

*înstrăinarea unei atât de largi părți a României Unite calcă peste dreptul a trei milioane de țărani români și a unei pături de intelectuali, devotate cauzei naționale*²¹⁹.

Cedarea fără luptă a Basarabiei și Bucovinei a determinat o reacție imediată din partea generalului Ion Antonescu care a avut curajul să-l înfrunte direct pe Carol al II-lea. Într-o scrisoare adresată regelui și înmănată cu prilejul unei audiențe cerute la palat, I. Antonescu aducea grave acuzații suveranului și regimului său. El menționa că în Basarabia și Bucovina se petrec scene dramatice. Crește ura față de toți vinovații. Generalul menționa că la momentul actual sarcina primordială este nu o răfuială între români, dar strângerea rândurilor și încercarea chiar și a imposibilului. În continuare Antonescu preciza: *“Sun gata să dau concursul, dar la atitudinea cinstită trebuie să mi se răspundă prin atitudine cinstită. Nu mă voi răzbuna pe nimeni. Mă voi sili numai să salvez ce mai este de salvat din Coroană, din ordine, din graniță”*²²⁰. Răspunsul lui Carol al II-lea a fost dispoziția ca generalul Antonescu să fie arestat și internat pentru mai mult timp la mănăstirea Bistrița (Vâlcea) din Oltenia²²¹.

N-au rămas indiferenți față de situația creată nici liderii celor două principale partide politice ale României – Partidul Național-Liberal și Partidul Național-Țărănesc – C.I. Brătianu și Iuliu Maniu. La 30 iulie 1940 ei au adresat regelui un memoriu în care apreciau că *“prin înseși condițiile nemaipomenit de grele ale evacuării, ca și prin călcarea din primul ceas al convenției ce ne-a fost dictată, nu mai rămâne nici o îndoială asupra caracterului acestor evenimente. Ne-am plecat în fața puterii silnice, dar dreptul țării rămâne întreg”*²²².

În ziua de 2 iulie, C.I. Brătianu, Iuliu Maniu, Dr. N. Lupu, I. Mihalache, V.P. Sassu, M. Popovici și A. Dobrescu au înaintat președintelui Consiliului de Miniștri o scrisoare în care afirmau: *“Poporul român, care a făcut imense sacrificii pentru apărarea națională, nu poate să înțeleagă pentru ce, în momentul când armata trebuie să apere fruntariile țării, a primit ordin să se retragă precipitat și să lase vrăjmașului mână liberă pentru ocuparea a două provincii, părăsind în voia U.R.S.S. trei milioane de români”. Senatorii protestau “împotriva cedării Basarabiei și a unei părți din Bucovina”*²²³.

Instituțiile religioase, de cultură, artă și sportive au consemnat și ele prin activități specifice această dramă națională, fiind suspendate spectacolele și manifestările cultural-sportive iar posturile de radio au transmis muzică adecvată.

Bunăoară, Academia Română, care prin *“componența ei a fost de la început un for al unității culturale a tuturor românilor”*²²⁴ – cum remarcă profesorul universitar C. Rădulescu-Motru, în cuvântarea rostită în ședința de doliu – a consemnat acest eveniment în după amiaza zilei de 3 iulie, în o ședință plenară. Cu acest prilej, N. Iorga a propus ca lucrarea sa *“Adevărul despre trecutul și prezentul Basarabiei”* să fie remisă Academiei Ruse prin intermediul Legației României la

Moscova, pentru a se vedea că poziția susținută în nota sovietică nu corespundea realității²²⁵.

Apoi a urmat o ședință restrânsă în care, la inițiativa lui Liviu Rebreanu, s-a pus în discuție întocmirea de către un colectiv al Academiei Române a unui memoriu în limbile de circulație internațională în care să fie expusă problema Basarabiei și a Bucovinei de Nord sub toate aspectele ei, dar mai ales sub aspect istoric și etnografic. Memoriul urma să fie remis tuturor Academiei și unor instituții publice din lume pentru a pleda justetea cauzei românești. Această preocupare a fost susținută de mari personalități ale științei și culturii românești ca Emil Racoviță, Ion Nistor, Dimitrie Gusti, Al. Lapedatu, Grigore Antipa, Ștefan Ciobanu și alții²²⁶.

Poziții critice privind cedarea s-au înregistrat și în armată. Mai mulți generali au ridicat glasul împotriva corupției și incapacității de acțiune generate de regimul de dictatură regală, factor care s-a reflectat negativ asupra nivelului de pregătire a trupelor. Elocvente în acest sens au fost atitudinile critice față de cedarea fără lupte a teritoriilor românești către U.R.S.S. ale generalilor Nicolae Ciupercă și Ilie Șteflea care, într-o convorbire cu generalul Iosif Iacobici în timpul retragerii armatei din Basarabia și Bucovina, au replicat acestuia: *“Te rog amintește domnului general Țenescu, că tot alte considerente au făcut să ne prăpădim aproape o armată. Cred că ar fi timpul, ca „alte considerente” să nu mai joace rol în operațiuni”*²²⁷.

În acele momente grele pentru țară s-au găsit și în România oameni care *“să-și rădă de dureri străine”*²²⁸ – cum plastic s-a exprimat N. Iorga într-un articol semnat în cotidianul său *“Neamul Românesc”*. Este vorba de o serie din membrii Partidului Comunist din România, căruia Internaționala a III-a îi trasese sarcina de a intensifica acțiunile antinaționale, separatiste și antistatale²²⁹.

Cu o lună înaintea începerii operației militare din Basarabia, au fost chemați de Comintern M. Skvorțov și I. Morgenstern, membri ai secretariatului P.C. din România, respectiv membri în regionala din Basarabia a partidului. Aceștia au prezentat rapoarte detaliate despre *“capacitatea de luptă și activitatea organizației comuniste din Basarabia ca și asupra stării de spirit și politico-morale a populației”*²³⁰. Nu este exclus că aceștia să fi furnizat informații cu caracter preponderent militar, dacă avem în vedere planul de operații elaborat de sovietici pentru anexarea teritoriilor românești.

Presa vremii a descris atmosfera și tragismul zilelor de răpire a Basarabiei și nordului Bucovinei. Cotidiene de mare tiraj ca *“Universul”*, *“Neamul Românesc”*, *“Curentul”*, *“Jurnalul”*, *“Semnalul”*, *“Porunca Vremii”*, *“Timpul”*, *“Ordinea”* și altele au consacrat acestor zile coloane întregi străbătute de o mare durere și deznădejde²³¹. Ziarul *“Curentul”* scria: *“Amuțirea clopotele creștinești, între Prut și Nistru... În Bucovina străbunelor altare, knuturile năvălitorilor au stins candelilele aprinse lângă mormintele Voievozilor cu bour*

pe stemă... Sângeră din nou pământul jertfelnic al frăției românești. Moldova mioritei bârsane, țara prisăcilor înflorite și a vânoșilor plutași, odată mai mult potopită de nenoroc....

Frunțile noastre se înclină în ceasul acesta, cernite spre pământ, ca să ne tănuim unul altora plânsul. Picură lacrimile noastre pe lespezile de marmoră căruntă sub care zac strămoșii noștri...., picură plânsul nostru pe amintirea ogoarelor cu răzeși de nădejde...

Basarabia,- Bucovina...

Ca o mamă osândită să bocească odrasle jemene, - ne zbatem trupurile înclinându-ne durerea când spre o provincie pierdută, când spre cealaltă... Încotro să ne îndreptăm mai întâi jalea noastră, mustrea noastră?... Spre care țărăniță să îngenunchiem mai întâi, pentru legământ și pentru blestem?... De la Hotin la Cetatea Albă, din Boian la Vatra Dornei, - lanurile și cătunele jem astăzi sub zalele robiei: răstigniți ne sunt acolo frații, pretutindeni, de haitele lui Iuda, pângăritoare de altare, de căminuri, de conștiințe..."²³²

"Neamul Românesc" menționa: "Nimic nu justifică mai concludent și mai convingător sacrificiul României în interesul menținerii liniștei și păcii în Balcani, prin cedarea forțată a Basarabiei și a Bucovinei de nord Rusiei sovietice - decât structura națională și spiritul românesc al acestor provincii românești, pe care le considerăm răpite astăzi de la noi, dar nu pentru totdeauna. Nici odată nu se poate răpi o proprietate sufletească încheată prin sânge și simțire națională de om, legate de pământ dulce și scump pe viață și pe moarte"²³³.

Reacția față de evenimentele tragice ce s-au abătut asupra României în cercurile internaționale și în rândul opiniei publice a îmbrăcat întreaga gamă de manifestare - de la aprobare tacită (S.U.A., Anglia) sau fâțișă (Germania, Italia, Ungaria) până la o dezavuare rezervată (Turcia). Presa și celelalte mijloace de informare în masă, cu mici excepții,²³⁴ au urmat linia reacției oficiale a guvernelor lor.

Presa germană a acordat spații largi ultimatumului sovietic. Ziarul "Deutsche Allgemeine Zeitung", din 29 iunie 1940, aprecia situația în care se găsea România ca "o înfrângere a politicii engleze, o nouă și elocventă dovadă a neseriozității garanțiilor britanice"²³⁵. Ziarul "Volkischer Beobachter", din 29 iunie 1940, consemna că revenirea Basarabiei la U.R.S.S. era de așteptat în cursul noii ordini europene, România fiind acuzată de acceptarea garanțiilor franceze²³⁶.

Din Roma, corespondentul Agenției Reuter transmitea la 30 iunie 1940: "Rezolvarea pașnică a diferendului ruso-român a fost primit la Roma, în cercurile oficiale, cu cea mai mare satisfacție"²³⁷.

În Ungaria, țară care a acționat în permanentă și pe toate căile pentru subminarea integrității teritoriale a României și anexarea Transilvaniei, presa a făcut din actul de agresiune al U.R.S.S. "un triumf al dreptății". Ziarul budapestan "Pester Lloyd", de exemplu, își manifesta deschis aprobarea față de acest act de

agresiune: "...Prin cedarea Basarabiei și Bucovinei a fost făcut primul pas spre înlăturarea greșelilor comise prin Tratatul de la Versailles"²³⁸.

Desigur, n-au fost în lipsă și prieteni sinceri ai poporului român, care au căutat, în acele zile grele pentru România, să-și expună pozițiile și să informeze corect opinia publică internațională despre evenimentele ce se petreceau la granița de est a României în vara anului 1940.

Presa și în general mediile de informare în masă din Franța, Spania, Portugalia, Vatican și Turcia au făcut o notă aparte față de concernul presei occidentale, prin informarea corectă a opiniei publice din țările respective, cât și prin solidaritatea cu România.

Presa franceză a comunicat despre evoluția evenimentelor din România, expunând și câteva comentarii cu privire la acceptarea de către guvernul român a cererilor Sovietelor. Printre ele cităm pe acele ale lui Saint Brice în "Le Journal", în care se relevă cu căldură drepturile României asupra Basarabiei și Bucovinei, menționându-se, totodată, tendințele imperialiste ale rușilor²³⁹. Ziarul "La Figaro" constata că răpirea Basarabiei și nordului Bucovinei "este un episod aproape firesc al războiului actual și desigur cu asentimentul Germaniei"²⁴⁰. Întregul sistem de alianțe și-a demonstrat ineficacitatea, scria "Le Jour", adăugând că "ajutorul căutat de România la Berlin și Roma nu a venit"²⁴¹. "Petit Parisien" într-un articol a menționat că "poporul român care a suferit de-a lungul veacurilor atâtea invazii și a cunoscut mai multe lacrimi decât bucurii, face față încercării cu obișnuitul ei stoicism. Izvoarele energiei țării rămân intacte. Între Franța și România există o oarecare asemănare de nenorociri. Sângele nu a curs, dar durerea a fost puternică"²⁴².

Revista spaniolă "Semana" a publicat un amplu studiu despre Basarabia, în care se arată că argumentele istorice și etnice în Basarabia și mai ales în Bucovina era covârșitoare în favoarea României, însă "părăsită de toți, ea nu putea imita gestul eroic al Finlandei"²⁴³.

În Portugalia, ziarul "Novidades", informându-și cititorii despre ultimatumul sovietic dat României, arată că "Rusia n-are nici drepturi istorice, nici etnice"²⁴⁴ asupra provinciilor românești anexate. Ziarele "Diario de Lisboa" și "Republica" scriau despre lupta românilor dintre Prut și Nistru pentru unirea Basarabiei cu România, cât și tragedia prin care treceau locuitorii acestei provincii în zilele de ocupație sovietică²⁴⁵.

Ziarul oficial al Vaticanului "Osservatore Romano", într-un articol publicat în prima pagină, intitulat "Românii și rușii în Basarabia", examinând situația din punct de vedere etnografic și statistic scria că "dominația rusească, instituită în 1812 în această provincie, n-a putut s-o deznaționalizeze, necătând la politica de încurajare a colonizării Basarabiei cu elemente eterogene. După mai bine de o sută de ani de stăpânire rusă, 75 la sută din populație era românească"²⁴⁶. Mai departe, ziarul arată că "și în Bucovina minoritatea rusă

este absolut neînsemnată”²⁴⁷. În concluzie se menționa că pretenția de anexare a Basarabiei, cât și a nordului Bucovinei de către Uniunea Sovietică erau “în afara motivelor istorice, în afara tratatelor și în afara datelor etnografice, care confirmă caracterul românesc al Basarabiei”²⁴⁸ și al nordului Bucovinei.

Presa turcă și-a arătat și ea, în acele zile tragice, întreaga ei simpatie față de România care pierdea o parte însemnată a teritoriului său. Ziarul “*Icdam*” scria că România nu putea să ia exemplul și să acționeze în felul Finlandei, deoarece această țară a fost susținută de statele occidentale și Societatea Națiunilor, pe când României “nici un ajutor nu i-a venit”. Mai mult ca atât, menționa ziarul “*România se afla într-o situație mult mai grea*” fiind “nu numai izolată dar și înconjurată de țări ostile”²⁴⁹.

15. CONCLUZII

– Așadar, rezultatul relațiilor politico-diplomatice sovieto-române din ajunul celui de-al doilea război mondial au fost notele ultimative, cu caracter de forță, din 26 și 27 iunie 1940, adresate de către Uniunea Sovietică României, cu cererea de a evacua Basarabia și a transmite U.R.S.S. Bucovina de Nord. Aceste note au fost consecințe ale situației internaționale nou create prin semnarea Pactului Ribbentrop-Molotov, care a distrus rezultatele pozitive obținute în politica de conciliere româno-sovietică, pentru care militase Titulescu și Litvinov. Delimitarea sferelor de influență în est, între U.R.S.S. și Germania, a adus la activizarea politicii imperiale agresive, de dictat, din partea conducerii sovietice de atunci. România, complet izolată din punct de vedere politic, militar și diplomatic pe continent, lipsită de orice aliat și de orice ajutor, a fost silită sub amenințarea forței militare să se supună dictatului U.R.S.S. și să cedeze în fața pericolului de cotropire totală, consimțind evacuarea Basarabiei și a părții de nord a Bucovinei.

– Pierderea Basarabiei cu o suprafață de 44.500 km² și o populație de 3 milioane 200 mii locuitori, și Bucovinei de Nord cu o suprafață de 6.000 km² și o populație de 500 mii locuitori²⁵⁰ s-a soldat cu două urmări esențiale. Prima se referă la efectele de ordin economic. S-a dezorganizat economia națională prin provocarea unor mari daune care au slăbit considerabil și capacitatea de apărare a teritoriului național. Urmări negative au fost și în domeniile social, demografic, etnic, cultural etc. Bogăția națională²⁵¹ s-a redus de la 8.717 milioane la 6.220 milioane dolari.

– Anexarea de către Uniunea Sovietică a teritoriilor istorice și etnice românești a fost lipsită de orice temei, deoarece ea nu se sprijinea nici pe voința poporului, nici pe consimțământul guvernului de la București, care niciodată nu a încheiat cu Moscova vreun act de cedare sau delimitare a teritoriilor ocupate.

– Răpirea Basarabiei și a nordului Bucovinei, străvechi pământuri românești, de către U.R.S.S. în iunie 1940, constituie un mijloc tipic de folosire a forței împotriva integrității teritoriale și independenței de stat a României. Ultimatumurile au fost o violare flagrantă a tuturor angajamentelor internaționale luate anterior de Uniunea Sovietică și a acordurilor bilaterale și multilaterale, a principiilor și normelor de drept unanim recunoscute, impunând dreptul forței față de forța dreptului.

– Ca o consecință nefastă a mutilării unității și integrității statului român, prin acțiunile agresive sovietice, se prezintă și tendințele anexioniste ale vecinilor României din nord și din sud (Ungaria și Bulgaria). Lovitura de începere a fost dată de U.R.S.S., cea de final o va da Ungaria în luna august 1940.

– Subminarea integrității teritoriale a României în iunie-iulie 1940 s-a soldat cu consecințe negative nu numai pentru românii din Basarabia și nordul Bucovinei, ci pentru întreaga națiune. Poporul român s-a pomenit în situația de a relua din nou lupta pentru scuturarea dominației străine și pentru refacerea unității statale făurită în 1918, folosind în acest scop raportul de forțe dintre marile puteri.

Bibliografie

- ¹³⁹ *Pactul Molotov-Ribbentrop...*, -P. 10.
¹⁴⁰ *Ibidem*.
¹⁴¹ “*Revista de istorie militară*”.- 1992.- Nr.6.- P.16.
¹⁴² *Pactul Molotov-Ribbentrop...*, -P. 11-12.
¹⁴³ *Vezi: -Ibidem*.
¹⁴⁴ *Ibidem*, -P.12.
¹⁴⁵ *Ibidem*.
¹⁴⁶ *Ibidem*, -P. 15.
¹⁴⁷ *Ibidem*.
¹⁴⁸ *Ibidem*.
¹⁴⁹ “*Cugetul*”.- 1993.- Nr.2.- P. 48.
¹⁵⁰ *Ibidem*, -P. 53.
¹⁵¹ *Pactul Molotov-Ribbentrop...*, -P. 14.
¹⁵² *Ibidem*, -P.17-18.
¹⁵³ *Ibidem*, -P. 18.
¹⁵⁴ *Din amintirile lui Al.Cretzeanu//Basarabia, 1940-P.34*.
¹⁵⁵ *Basarabia, 1940.-P. 35-36*.
¹⁵⁶ Ștefan Ciobanu. *Basarabia. Populația, istoria, cultura.- Chișinău, 1992.- P. 43*.
¹⁵⁷ A.Grecul. *Înflorirea nației socialiste moldovenești.- Chișinău, 1978.- P. 127-128*.
¹⁵⁸ *Din amintirile lui Al.Cretzeanu//Basarabia, 1940-P.34*.
¹⁵⁹ *Ibidem*.
¹⁶⁰ *Basarabia, 1940.- P. 37*.
¹⁶¹ “*Cugetul*”.- 1993.- Nr.2.- P.49.
¹⁶² *Ibidem*, -P. 50.
¹⁶³ *Din “Notele zilnice” ale lui Carol al II-lea //Basarabia, 1940.-P. 40*.
¹⁶⁴ *Ibidem*.

- ¹⁶⁵ *Ibidem*.-P. 38.
- ¹⁶⁶ *Ibidem*.
- ¹⁶⁷ "Cugetul".- 1993.- Nr.2.-P. 48.
- ¹⁶⁸ Din relatările lui R.V.Bossy //Basarabia, 1940.- P. 41.
- ¹⁶⁹ Basarabia, 1940.-P. 45.
- ¹⁷⁰ Crestomație la istoria românilor...,-P. 119.
- ¹⁷¹ Basarabia, 1940.-P. 38-39.
- ¹⁷² Ion Șișcanu. Raptul Basarabiei.-P. 40.
- ¹⁷³ *Ibidem*.
- ¹⁷⁴ *Vezi*: Al. Cretzianu. Politica externă a României. 1919-1940 //Gg. Buzatu. România cu și fără Antonescu.-Iași, 1991.- P.77.
- ¹⁷⁵ Din amintirile lui Al.Cretzianu //Basarabia,1940-P.39.
- ¹⁷⁶ Arh. M.A.E.R.,- fond 71/URSS.,1940,-dosar 91,- f. 211.
- ¹⁷⁷ Basarabia, 1940.-P. 44.
- ¹⁷⁸ Ioan Scurtu, C-tin Hlihor. Complot împotriva României 1939-1947.-P.18.
- ¹⁷⁹ Ștefan Ciobanu, op.cit., -P. 15.
- ¹⁸⁰ Basarabia, 1940.-P. 47.
- ¹⁸¹ "Revista de istorie militară".- 1993.-Nr.1.-P. 23.
- ¹⁸² Basarabia, 1940.-P. 42.
- ¹⁸³ *Ibidem*.
- ¹⁸⁴ Basarabia și basarabeni.- Chișinău, 1991.-P. 311.
- ¹⁸⁵ Ioan Scurtu (coordonator). Istoria Basarabiei.P.
- ¹⁸⁶ *Ibidem*.
- ¹⁸⁷ Basarabia, 1940.- P.42-43.
- ¹⁸⁸ Ioan Scurtu (coordonator). Istoria Basarabiei. P. 290.
- ¹⁸⁹ *Ibidem*.
- ¹⁹⁰ "Revista de istorie militară".- 1993.- Nr.1.- P.16.
- ¹⁹¹ *Diplomația cotropitorilor*...., -P. 145-146.
- ¹⁹² *Ibidem*.- P.146.
- ¹⁹³ Arh. M.A.E.R.,-fond 71/U.R.S.S.,1940,-dosar 91,- f.199.
- ¹⁹⁴ Ioan Scurtu (coord.).Istoria Basarabiei..., -P. 290.
- ¹⁹⁵ *Ibidem*.
- ¹⁹⁶ Basarabia și basarabeni. -P. 312.
- ¹⁹⁷ Basarabia, 1940.-P. 50-51.
- ¹⁹⁸ Pactul Molotov-Ribbentrop...,-P. 18.
- ¹⁹⁹ Basarabia, 1940.-P.52.
- ²⁰⁰ V.Fl. Dobrinescu. Bătălia pentru Basarabia. -P. 159.
- ²⁰¹ *Diplomația cotropitorilor*...., -P. 148.
- ²⁰² V.Fl. Dobrinescu. Bătălia pentru Basarabia.-P. 157.
- ²⁰³ *Vezi*: Pactul Molotov-Ribbentrop...,-P. 19.
- ²⁰⁴ Ion Șișcanu. Raptul Basarabiei...,-P. 45.
- ²⁰⁵ Basarabia, 1940.- P.54.
- ²⁰⁶ Ion Șișcanu. Raptul Basarabiei...,-P. 46.
- ²⁰⁷ Pactul Molotov-Ribbentrop...,-P. 20-21.
- ²⁰⁸ Basarabia, 1940.-P. 55-56.
- ²⁰⁹ A.N.I.C., -fond Ministerul Propagandei Naționale, Informații. - dosar 814/1940, -f. 4.
- ²¹⁰ "Curentul".- 1940, 5 iulie.
- ²¹¹ A.N.I.C., - fond Ministerul de Interne,- dosar 500/1940,-f. 96.
- ²¹² Basarabia, 1940.-P. 63-64.
- ²¹³ Pactul Molotov-Ribbentrop...,-P. 21-22.
- ²¹⁴ Basarabia și basarabeni.-P. 307-308.
- ²¹⁵ Ion Șișcanu. Raptul Basarabiei...,-P. 313-314.
- ²¹⁶ Basarabia și basarabeni.-P. 313-314.
- ²¹⁷ Basarabia, 1940.-P. 65.
- ²¹⁸ "Neamul românesc".- 1940. -4 iulie.
- ²¹⁹ Basarabia, 1940.-P. 65.
- ²²⁰ Basarabia și basarabeni.-P. 316-317.
- ²²¹ Ioan Scurtu (coord.). Istoria Basarabiei...,-P. 295.
- ²²² *Ibidem*.
- ²²³ *Ibidem*.
- ²²⁴ A.N.I.C., - fond Ministerul Propagandei Naționale, Informații,-dosar 814/1940,-f. 37.
- ²²⁵ *Ibidem*.
- ²²⁶ *Ibidem*, -f. 39.
- ²²⁷ Arh. M.Ap.N.R. ,- fond 5418,-dosar1810,-f. 24.
- ²²⁸ "Neamul românesc". -1940. -3 iulie.
- ²²⁹ Ioan Scurtu, C-tin Hlihor. Anul 1940. Drama românilor dintre Prut și Nistru.-P. 37.
- ²³⁰ "Revista de istorie militară".-1991.- Nr.4.-P. 18.
- ²³¹ A.N.I.C., - fond Ministerul Propagandei Naționale, Informații, - dosar 814/1940, -f.23-26.
- ²³² "Curentul". - 1940. - 4 iulie.
- ²³³ "Neamul Românesc".- 1940. -10 iulie.
- ²³⁴ Ioan Scurtu, C-tin Hlihor. Anul 1940. Drama românilor dintre Prut și Nistru. -P. 40.
- ²³⁵ Arh. Ap.N.R., - fond 5417,-dosar 971, -f.14.
- ²³⁶ *Ibidem*, -f. 408.
- ²³⁷ "Curentul".- 1940. - 5 iulie.
- ²³⁸ *Ibidem*, - 3 iulie.
- ²³⁹ A.N.I.C., - fond Ministerul Propagandei Naționale, Presa Externă-dosar, 1116/1940,-f.52.
- ²⁴⁰ *Ibidem*.
- ²⁴¹ *Ibidem*.
- ²⁴² *Ibidem*, -f.53.
- ²⁴³ "Neamul Românesc".- 1940. - 7 iulie
- ²⁴⁴ "Curentul". - 1940. - 8 iulie.
- ²⁴⁵ "Neamul Românesc". - 1940. - 7 iulie.
- ²⁴⁶ "Curentul". - 1940. - 4 iulie.
- ²⁴⁷ *Ibidem*.
- ²⁴⁸ *Ibidem*.
- ²⁴⁹ *Ibidem*, - 3 iulie.
- ²⁵⁰ Ștefan Ciobanu, op.cit., - P. 164.
- ²⁵¹ V.Fl. Dobrinescu, op.cit.,-P. 164